

Dr hab. Małgorzata Twardzik
Katedra Badań Zachowań Konsumentów
Instytut Zarządzania
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Warszawa 12.09.2023

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej
mgr inż. Magdaleny Karczewicz-Lamparskiej
pt. „Zmiany struktury przestrzenno-funkcjonalnej handlu detalicznego w Poznaniu
w warunkach globalizacji”
napisanej pod kierunkiem naukowym Prof. dra hab. Tomasza Kaczmarka

Formalną podstawą sporządzenia recenzji jest Uchwała nr 044/2022/2023 Rady Naukowej Dyscypliny Geografia Społeczno-Ekonomiczna i Gospodarka Przestrzenna oraz pismo Pana Przewodniczącego Rady Naukowej Dyscypliny Geografia Społeczno-Ekonomiczna i Gospodarka Przestrzenna prof. dr hab. Pawła Churskiego z dnia 5 lipca 2023r. w sprawie wyznaczenia mnie na recenzenta w postępowaniu o nadanie stopnia doktora - mgr inż. Magdalenie Karczewicz-Lamparskiej.

Postępowanie w sprawie nadania stopnia doktora mgr inż. Magdalenie Karczewicz-Lamparskiej zostało wszczęte na podstawie art. 190 ust. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2020 r., poz. 85 z późn. zm.), w związku z art. 175 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r., poz. 1669 ze zm.) oraz Uchwałą nr 133/2020/2021 Senatu Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu z dnia 28 czerwca 2021 r. dotyczącą określenia sposobu postępowania w sprawie nadania stopnia doktora.

Zgodnie z Ustawą (Art.187) „1. Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej. 2. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne”.

Przedstawiona do recenzji praca doktorska liczy 216 stron. Na jej zasadniczą część składa się wstęp, pięć rozdziałów, zakończenie oraz spis literatury, spis tabel oraz spis rycin. Dodatkowo w załączniku zamieszczona została Instrukcja zbierania danych w aplikacji MapMarker.

Do oceny pracy doktorskiej przyjęto kryteria dotyczące:

- zasadności wyboru problematyki badawczej i tematu pracy,
 - struktury pracy i podziału jej treści oraz zawartości merytorycznej i jej strony formalnej,
 - sposobu sformułowania celów i pytań badawczych,
 - wykorzystania źródeł informacji i zastosowanych metod badań,
 - sposobu omówienia wyników badań i możliwości ich praktycznego zastosowania,
 - oceny, czy rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego,
 - oceny, czy rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną Kandydatki w dyscyplinie Geografia Społeczno-Ekonomiczna i Gospodarka Przestrzenna oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.
- Ostateczna ocena pracy została zawarta w konkluzji kończącej recenzję.

- Wybór problematyki badawczej i tematu pracy:

Problematyka pracy wpisuje się w niezwykle ważny obszar badań nad zmianami w strukturze handlu detalicznego jakie zachodzą w warunkach globalizacji rynku w Polsce. Swobodny przepływ kapitału przyczynia się do silnej ekspansji zagranicznych firm handlowych, które upatrują nowych możliwości inwestycyjnych, szczególnie w państwach gdzie systemy gospodarcze uległy transformacji, a rynki cechują się szybkim wzrostem gospodarczym i dużym potencjałem nabywczym. Są to zwłaszcza państwa Europy Środkowo-Wschodniej, w tym Polska, postrzegana jako atrakcyjne miejsce lokowania kapitału. Duży rynek zbytu, ograniczona konkurencja, obecność w Unii Europejskiej a także liberalizacja przepisów prawnych stały się dla wielu międzynarodowych operatorów handlowych, wystarczającym argumentem, by zainwestować swój kapitał na polskim rynku. W państwach Europy Zachodniej, rozwój sieci handlowej podporządkowany jest regułom gospodarki rynkowej, silnej konkurencji, restrykcjom regulacji prawnych chroniących poszczególne rynki a także procesom modernizacji i internacjonalizacji w handlu. Rynki wschodzące, w tym Polska stały się intratnym miejscem lokowania nowych inwestycji handlowych, dla

największych europejskich operatorów detalicznych. W związku z tym od połowy lat dziewięćdziesiątych XX wieku w strukturze sieci handlowej w Polsce pojawiły się sieciowe, wielkopowierzchniowe supermarkety i hipermarkety, galerie i centa handlowe a także dyskonty i placówki convenience store. Jak pisze Doktorantka zjawiska te, w powiązaniu ze zmianą zachowań konsumentów, w znaczący sposób wpłynęły na zmianę znaczenia usług handlowych w miastach, gdzie handel detaliczny stał się ważnym elementem kształtującym ich przestrzeń. Diagnoza struktury sieci handlowej w mieście oraz wyznaczenie trendów rozwojowych w handlu mogą stanowić istotne wsparcie informacyjne dla przedsiębiorców, kooperantów a także lokalnych władz odpowiedzialnych za prowadzoną politykę gospodarczą i przestrzenną.

Prezentowana praca stanowi autorskie podejście do zagadnienia struktury przestrzenno-funkcjonalnej handlu detalicznego miasta, a jej istota sprowadza się do analizy zmian w strukturze branżowej i lokalizacji placówek handlowych w dużym mieście. Jako miejsce prowadzonych badań i analiz wybrano Poznań, jeden z najsilniejszych i najnowocześniejszych ośrodków handlu detalicznego w Polsce. Podjęta w pracy problematyka jest bardzo aktualna, ważna z pozycji funkcjonowania i rozwoju miasta oraz interesująca pod względem poznawczym. Podkreślić należy, że Doktorantka wykazała się umiejętnością samodzielnego i prawidłowego formułowania problemu naukowego i stawiania pytań badawczych.

Praca wypełnia lukę literaturową i badawczą w zakresie podjętej problematyki.

- Cele pracy i pytania badawcze:

Za główny cel pracy Doktorantka przyjęła: *identyfikację zmian, jakie zaszły w strukturze przestrzenno-funkcjonalnej handlu detalicznego w dużym mieście (w Poznaniu) pod wpływem procesów globalizacji gospodarki, w szczególności globalizacji usług handlu detalicznego.* Tak więc problematykę badawczą Doktorantka związała ze zmianami struktury funkcjonalnej oraz przestrzennej handlu detalicznego w Poznaniu.

Główny cel pracy został uzupełniony o cele szczegółowe – teoretyczne oraz empiryczne (s.10). Wśród pięciu celów teoretycznych Doktorantka przyjęła:

1. Identyfikację czynników zewnętrznych (globalnych, krajowych) oraz wewnętrznych (lokalnych) wpływających na rozwój działalności handlowej i zmiany struktury przestrzenno-funkcjonalnej handlu w mieście.

2. Identyfikację czynników związanych z procesem globalizacji, wpływających na zmiany struktury przestrzenno-funkcjonalnej handlu detalicznego.
3. Identyfikację lokalnych uwarunkowań i czynników rozwoju handlu detalicznego oraz jego struktury przestrzenno-funkcjonalnej w Poznaniu.
4. Opracowanie modelu rozwoju handlu detalicznego w mieście pod wpływem procesów globalizacji i polityki przestrzennej.
5. Opracowanie modelu zmian struktury przestrzenno-funkcjonalnej handlu w Poznaniu.

Cel drugi (*Identyfikacja czynników związanych z procesem globalizacji, wpływających na zmiany struktury przestrzenno-funkcjonalnej handlu detalicznego*) oraz trzeci (*Identyfikacja lokalnych uwarunkowań i czynników rozwoju handlu detalicznego oraz jego struktury przestrzenno-funkcjonalnej*) są zawarte kompleksowo w celu pierwszym, stąd też można było z nich zrezygnować.

W pracy postawiono również sześć celów empirycznych określonych następująco:

1. Identyfikacja faz rozwoju handlu detalicznego w mieście pod wpływem działania procesów globalizacji.
2. Identyfikacja struktury przestrzenno-funkcjonalnej handlu detalicznego w latach 2004, 2019, 2022.
3. Określenie zmian w lokalizacji i dostępności placówek handlowych w latach 2004-2022.
4. Określenie zmian w strukturze wielkościowej i branżowej placówek handlowych w latach 2004-2022.
5. Określenie dostępności nowoczesnych segmentów handlu detalicznego w mieście (centra handlowo-usługowe, dyskonty, sieci sklepów typu convenience, automaty paczkowe).
6. Opracowanie typologii jednostek urbanistycznych miasta pod względem koncentracji działalności handlowej.

W celu piątym Doktorantka podjęła się określenia dostępności nowoczesnych *segmentów* handlu detalicznego w mieście takich jak centra handlowo-usługowe, dyskonty, sieci sklepów typu convenience oraz automaty paczkowe, w mojej ocenie są to zróżnicowane formaty handlu a nie segmenty handlu.

Doktorantka sformułowała w pracy pytania badawcze (s.11), które pozwoliły jej właściwie dobrać metody badań i zrealizować założone cele. Istotnym dla Doktorantki było rozpoznanie: *Jak przebiegał proces globalizacji handlu detalicznego na terenie miasta Poznania (ekspansja zagranicznych sieci handlowych, rozwój handlu wielkopowierzchniowego, konkurencyjne działania rodzimych sieci)? Jakie instrumenty regulacyjne ze strony władz krajowych i lokalnych zostały zastosowane w badanym okresie?*

Jaki był ich wpływ na rozwój handlu detalicznego w mieście? Jakie zmiany zaszły w strukturze wielkościowej, branżowej i przestrzennej placówek handlowych w mieście w latach 2004-2022? Jaką rolę w tych zmianach odegrał okres pandemii COVID-19? Jaki model lub modele struktury przestrzenno-funkcjonalnej miasta odzwierciedlają zmiany struktury przestrzenno-funkcjonalnej handlu detalicznego w Poznaniu? Jaki charakter mają lokalizacje placówek handlowych i w jakim stopniu związane są z rozmieszczeniem ludności w mieście? Czy jednostki urbanistyczne tworzą spójne typy w odniesieniu do rozmieszczenia ludności oraz struktury placówek handlowych? Jaka jest potencjalna atrakcyjność centrów handlowo-usługowych? czy też jaki jest stopień usieciowienia handlu w Poznaniu?

Pytania badawcze postawione w pracy odnoszą się kompleksowo zarówno do sieci handlu detalicznego w mieście, jak i poszczególnych typów placówek handlowych. W mojej opinii odpowiedź na pytanie o potencjalną atrakcyjność centrów handlowo-usługowych w Poznaniu należałoby uzupełnić o oceny klientów, korzystających z ich oferty.

Właściwe postawienie pytań badawczych oraz sformułowanie celów badawczych było możliwe dzięki wnikliwej i krytycznej analizie literatury przedmiotu oraz wykorzystaniu wyników dotychczas prowadzonych badań. Realizacji celów pracy została podporządkowana treść pracy oraz zakres przeprowadzonych badań.

- Źródła informacji oraz metody badań:

Praca jest rezultatem rzetelnie przeprowadzonych studiów literaturowych. Doktorantka odwołała się do 292 pozycji zwartych literatury przedmiotu, 26 źródeł internetowych oraz 7 aktów prawnych. Rezultaty pogłębionych studiów literaturowych dostrzec można w całej pracy, począwszy od części teoretycznej jak również w części badawczej. Doktorantka przeprowadziła bardzo szczegółowe studia literaturowe, zwłaszcza w odniesieniu do teorii handlu oraz procesu globalizacji rynku dokonując subiektywnej analizy źródeł teoretycznych. Na postępowanie badawcze składało się cztery etapy: eksploracja, eksplikacja i operacjonalizacja, analiza oraz synteza (ryc. 3, s.13). W pierwszym etapie dokonano studiów literaturowych dotyczących aktualnego stanu badań geografii handlu, przedstawiono koncepcje teoretyczne związane z lokalizacją działalności gospodarczej oraz strukturą przestrzenną i funkcjonalną miast. W następnym etapie postępowania badawczego doprecyzowano założenia badawcze, zweryfikowano cele pracy oraz pytania badawcze. Przygotowano narzędzia badawcze (spis inwentaryzacyjny) oraz opracowano metodykę pozyskiwania danych. Na tym etapie przeprowadzono również badania terenowe obejmujące inwentaryzację placówek handlowych w Poznaniu. W kolejnym etapie zidentyfikowano

przemiany jakie zaszły w strukturze przestrzenno-funkcjonalnej handlu detalicznego w Poznaniu od 2004 roku. W ostatnim etapie badań dokonano syntezy wyników analiz i opracowano modele opisowo-analityczne zmian struktury przestrzenno-funkcjonalnej handlu w Poznaniu. Doktorantka wykorzystwała dostępne materiały źródłowe wtórne min. raporty, ustawy, dokumenty planistyczne oraz dane GUS. Na potrzeby pracy przeprowadzono inwentaryzację placówek handlowych w mieście w latach 2019 i 2022 (w układzie 89 jednostek urbanistycznych). Do badań użyto smartfonów umożliwiających geolokalizację oraz wykorzystano aplikację MapMarker. Do analizy zebranych danych posłużyły metody analizy ilościowej oraz metody statystyki opisowej (wskaźnik gęstości sieci handlowej, iloraz lokalizacji, korelacja rozmieszczenia placówek handlowych i ludności – współczynnik korelacji rang Spearman'a, wykorzystanie bibliotek scipy oraz pandas python), metody analizy przestrzennej i wpływów lokalnych (analiza dostępności, model Huff'a, analiza skupień, badanie rozkładu przestrzennego – wykorzystanie narzędzi QGIS i ArcGIS), metody taksonomiczne, graficzne oraz kartograficzne. Wielość i różnorodność wykorzystanych metod analizy danych przekłada się na dużą wartość merytoryczną pracy, co pragnę szczególnie podkreślić i wysoko ocenić. Stwierdzam również, że Doktorantka prawidłowo uzasadniła przyjęcie określonej procedury badawczej oraz wykazała się bardzo dobrą znajomością warsztatu badawczego. Dobór źródeł informacji i metod badawczych z perspektywy postawionych celów pracy oceniam bardzo pozytywnie.

- Struktura pracy i podział treści. Zawartość merytoryczna pracy:

Struktura pracy jest konsekwencją przyjętych celów oraz sformułowanych pytań badawczych. Praca składa się z pięciu rozdziałów, wstępu oraz zakończenia. Prawidłowo dokonano podziału treści pomiędzy poszczególne rozdziały pracy. We wprowadzeniu Doktorantka określiła cel i zakres pracy, przedstawiła postępowanie badawcze i metody analizy danych oraz dokonała bardzo pogłębionego przeglądu literatury przedmiotu. W rozdziale - *Handel detaliczny jako działalność miastotwórcza...* Doktorantka dokonała systematyzacji pojęć związanych z handlem detalicznym, klasyfikacji formatów handlowych oraz starała się uporządkować teorie lokalizacyjne i modele struktury przestrzenno-funkcjonalnej miast. Rozdział - *Globalizacja handlu detalicznego i jej implikacje terytorialne*) wyjaśnia podstawowe pojęcia dotyczące globalizacji rynku oraz wskazuje na cechy działalności handlowej w globalizującej się gospodarce. W rozdziale zaprezentowano procesy koncentracji i integracji w handlu, zarówno w ujęciu funkcjonalnym, jak i przestrzennym, a

także etapy rozwoju handlu zglobalizowanego w Polsce, w tym rozwój nowych formatów i sieci handlowych. W podrozdziale 3.3 (*Ekspansja handlowych firm globalnych w Polsce*) można byłoby dokonać szerszego podsumowania, zwłaszcza w odniesieniu do prezentowanych treści graficznych (ryc. 12, s.69). W rozdziale *Czynniki rozwoju handlu detalicznego w Poznaniu* przedstawiono sieć detaliczną miasta w latach dziewięćdziesiątych dwudziestego wieku, w okresie poprzedzającym napływ kapitału zagranicznego i rozwój nowoczesnych formatów handlowych. Wskazano na uwarunkowania prawne i politykę miejską w zakresie lokalizacji nowych inwestycji handlowych. Doktorantka w sposób bardzo szczegółowy przeanalizowała ekspansję zagranicznego kapitału i jej efekty inwestycyjne w Poznaniu. Podjęła również próbę określenia sytuacji handlu, zwłaszcza w sieciach handlowych i centrach handlowych w okresie pandemii COVID-19. Badania inwentaryzacyjne placówek handlowych posłużyły Doktorantce do przygotowania rozdziału *Zmiany struktury przestrzenno-funkcjonalnej handlu w Poznaniu*. W mojej ocenie bardziej precyzyjne w tytule byłoby sformułowanie *sieci detalicznej w Poznaniu*. Jest to rozdział empiryczny, przedstawiający szereg zmian, jakie zaszły w strukturze przestrzenno-funkcjonalnej sieci detalicznej w Poznaniu w ostatnich dwóch dekadach. Przedstawione w pracy analizy dotyczą zmian sieci detalicznej zarówno w ujęciu ilościowym jak i jakościowym oraz strukturalnym. Przedstawione w rozdziale zmiany w liczbie i rozmieszczeniu targowisk s.105 są błędnie wskazane graficznie (mapy dotyczą liczby sklepów a nie targowisk). Analiza struktury branżowej placówek handlowych w Poznaniu została przeprowadzona w oparciu o dziesięć kategorii a nie sektorów (s. 106).

Doktorantka przeprowadziła bardzo wnikliwe, pogłębione analizy zmian w strukturze sieci detalicznej Poznania, wskazując na konkretne procesy zmian ilościowych i jakościowych poszczególnych formatów handlu. Bardzo wysoko oceniam przeprowadzoną analizę dostępności placówek handlowych w Poznaniu oraz przygotowaną koncepcję ich przestrzennego rozmieszczenia. W rozdziale tym zbadano również typologię jednostek urbanistycznych oraz zmiany, jakie w niej zaszły. Wyróżniono siedem typów jednostek urbanistycznych odzwierciedlających strukturę sieci detalicznej, związaną z gęstością zaludnienia, strukturą branżową i wielkością placówek handlowych. Według przeprowadzonych analiz największe zmiany zaszły w Śródmieściu oraz w jednostkach, gdzie zlokalizowane są centra handlowo-usługowe, ale widoczne jest systematyczne zatracanie pozycji Śródmieścia jako najsilniejszej handlowo części miasta. Na szczególną uwagę zasługują przygotowane przez Doktorantkę modele rozwoju i zmian struktury przestrzenno-funkcjonalnej handlu detalicznego w Poznaniu. Model rozwoju handlu detalicznego w

mieście pod wpływem procesów globalizacji i liberalnej polityki przestrzennej jest modelem teoretycznym, objaśniającym zmiany w przestrzeni miasta, pojawianie się nowych formatów handlu i transformację struktury monocentrycznej w policentryczną. Aktualna struktura przestrzenno-funkcjonalna handlu detalicznego w Poznaniu, uwzględnia podmioty sieciowe, nowoczesny handel wielkopowierzchniowy (malling) oraz pojawianie się nowych formatów handlowych w tym handlu elektronicznego. Tytuł podrozdziału 6.1.2. – *Dyskontyzacja i supermarketyzacja* (s.149) lepiej brzmiałby w mojej ocenie jako *Proces rozwoju sieci dyskontowych i sieci supermarketów*, podobnie jak w przypadku podrozdziału 6.1.3. *Hipermarketyzacja*, proponowałabym zmienić na *Rozwój sieci hipermarketów* (s.153). W ostatniej części rozdziału omówiono rozwój centrów handlowo-usługowych w Poznaniu oraz nowe formaty handlu min. sklepy bezobsługowe, autonomiczne oraz showroomy.

W zakończeniu pracy Doktorantka przedstawiła odpowiedzi na postawione pytania badawcze oraz nakreśliła postulaty badawcze do kolejnych badań i prac naukowych.

Na podstawie lektury przedstawionej do recenzji pracy pragnę zadać Doktorantce pytania:

1. Jakie znaczenie dla kształtowania się aktualnej struktury przestrzenno-funkcjonalnej handlu detalicznego w Poznaniu ma rozwój infrastruktury drogowej oraz dostępność komunikacyjna w mieście?
2. Jakie znaczenie dla kształtowania się aktualnej struktury przestrzenno-funkcjonalnej handlu detalicznego w Poznaniu ma intensywny rozwój handlu internetowego i jego zaplecza (np. paczkomaty)?
3. Jakie zmiany w strukturze sieci detalicznej Poznania mogą wywołać procesy demograficzne (starzenie się społeczeństwa)?

- Formalna strona pracy:

Praca została przygotowana w sposób bardzo rzetelny. Strona formalna nie budzi zastrzeżeń. Drobne uchybienia dotyczą przede wszystkim błędów literowych oraz interpunkcji. Treści prezentowane są w sposób komunikatywny i bardzo przejrzyste. Doktorantka w sposób syntetyczny przedstawiła prezentowane treści. Należy też docenić wykorzystanie przez Doktorantkę różnorodnych form graficznych prezentujących obszerne charakterystyki sieci detalicznej w Poznaniu.

Drobne uwagi zgłoszone do tej części recenzji to swego rodzaju wskazówki dotyczące dalszych prac Doktorantki:

- używanie zamiennie różnych pojęć i traktowanie ich tożsamo: sektor handlu, segment handlu, branża handlowa, sfera handlu. Jeśli używane są jako tożsame, należy to wyjaśnić na początku pracy,
- używanie sformułowania *niepłynności finansowej* (s.87) zamiast brak płynności finansowej,
- błędne określenie, iż sieć IKEA – to kapitał holenderski (s. 87),
- na s. 105 opisano zmiany w liczbie i rozmieszczeniu targowisk a mapy dotyczą liczby sklepów a nie targowisk,
- analiza struktury branżowej placówek handlowych w Poznaniu została przeprowadzona w oparciu o dziesięć kategorii a nie sektorów (s. 106).

Pod względem stylistycznym można byłoby dopracować p. 6.1.2. oraz 6.1.3.

- Ostateczna konkluzja:

Rozprawa doktorska mgr inż. Magdaleny Karczewicz-Lamparskiej pt. „Zmiany struktury przestrzenno-funkcjonalnej handlu detalicznego w Poznaniu w warunkach globalizacji” napisana pod kierunkiem naukowym Prof. dr hab. Tomasza Kaczmarka, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, odnoszącego się do rozpoznania zmian w strukturze przestrzenno-funkcjonalnej handlu detalicznego w Poznaniu w ostatnich dwóch dekadach. Doktorantka posiada bardzo dobre przygotowanie merytoryczne do prowadzenia prac naukowo-badawczych.

Na podstawie lektury pracy doktorskiej mgr inż. Magdaleny Karczewicz-Lamparskiej pt. „Zmiany struktury przestrzenno-funkcjonalnej handlu detalicznego w Poznaniu w warunkach globalizacji” stwierdzam, że recenzowana praca spełnia wszystkie wymagania stawiane przez obowiązujące prawo i zasługuje na bardzo pozytywną ocenę. Zarówno problematyka badawcza, jak i zakres przeprowadzonych badań i analiz, skłaniają mnie do bardzo wysokiej oceny pracy oraz jej wyróżnienia.

Wnoszę zatem o dopuszczenie mgr inż. Magdaleny Karczewicz-Lamparskiej do publicznej obrony.

